

Date: 23rd November-2025

**TABIAT BILAN ISHLASH MASHG'ULOTLARI ORQALI MAKTAB
O'QUVCHILARINI IJODIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH.**

Olimjonova Maxliyo Botirjon qizi

Namangan Davlat pedagogika insituti

Tasviriy San'at yo'nalishi 1-kurs magistranti

mahliyoabdusattarova597@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiat bilan bevosita ishlash mashg'ulotlarining tasviriy san'at darslarida maktab o'quvchilarining ijodiy fikrlashini rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Tabiiy predmetlar, ranglar va shakllardan foydalanish orqali o'quvchilarda kuzatuvchanlik, tafakkur kengligi, tasavvur va kreativ yondashuvni rivojlantirishga qaratilgan metodlar yoritiladi. Maqola tabiat va san'at uyg'unligining ta'limiy ahamiyatini ilmiy-nazariy asosda ko'rsatib beradi.

Kalit so'zlar: tabiat, tasviriy san'at, ijodiy fikrlash, kuzatuvchanlik, pedagogik jarayon, kreativlik.

Kirish:

Bugungi kunda ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Tasviriy san'at fanida tabiat bilan ishlash mashg'ulotlari o'quvchilarning idrokini kengaytiradi, rang sezgisini boyitadi va ijodiy tafakkurini shakllantiradi. Tabiat – bu cheksiz shakl va rang manbai bo'lib, u bilan amaliy ishlash bolalarning san'atga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Asosiy qism: Tabiat bilan ishlash mashg'ulotlarining ta'limiy ahamiyati

Tabiatdagi predmetlar – barg, gul, tosh, daraxt po'stlog'i, mevalar shakli, bulutlar kompozitsiyasi – o'quvchilar hayotida vizual idrokni boyitadi¹⁷.

Ular: kuzatuvchanlikni oshiradi; tafakkur kengligini rivojlantiradi; tabiiy go'zallikni anglashga o'rgatadi; ijodiy qaror qabul qilish malakasini shakllantiradi.

Tabiatdan real kuzatuv asosida rasm chizish o'quvchining kichik detallarni aniqlash, narsa va hodisalarni taqqoslash, xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tasviriy san'atda tabiatdan foydalanishning usullari

“Plein-air” usuli, O'quvchilar ochiq havoda rasm chizganda:

yorug'lik o'zgarishini ko'radi, ranglarning tabiiy holatini kuzatadi, fazoviy tasvirni real idrok qiladi.

Bu usul ijodiy fikrlashni kuchli rag'batlantiradi, chunki tabiat oldindan tayyor shakl bermaydi, o'quvchi mustaqil qaror qabul qiladi.

¹⁷ И.Е. Дьяченко, Н.А. Менчинская. *Психология обучения школьников*. – Москва: Просвещение, 2017. А.Қ. Қодиров. *Tasviriy san'at o'qitish metodikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.

Ю.Н. Дмитриева. *Методика преподавания изобразительного искусства в школе*. – Москва: Академия, 2018

Date: 23rd November-2025

Tabiiy materiallardan foydalanish, Barglar, shoxlar, toshlar, urug'lar yordamida: kompozitsiya tuzish, kollaj yasash, tekstura yaratish kabi mashg'ulotlar ijodiy tajribani boyitadi.

Tabiiy materiallar bilan ishlash bolalarda taktil sezgi, tasavvur va amaliy ijodkorlikni kuchaytiradi.

Plen air usuli orqali o'quvchilarga nimalarni ko'proq o'rgatish mumkin? (Plen air — ochiq havoda naturaga qarab rasm chizish usuli)

1. Atrof-muhitni kuzatish ko'nikmasi

O'quvchilar ranglarning yorug'likka qarab qanday o'zgarishini ko'radi.

Ular predmetning real shakli, nisbati va fazoviy joylashuvini kuzatishni o'rganadi.

Tabiiy muhitni diqqat bilan ko'rish, mayda detallarni payqash ko'nikmasi rivojlanadi.

2. Ranglarni to'g'ri ko'rish va qo'llash

Quyosh, soya, namlik, masofa ta'sirida ranglarning qanday tus olishini bilib oladilar.

Sovuq-issiq ranglarning uyg'unligi, atmosferik perspektiva, havo rangining ta'siri amalda tushuntiriladi.

3. Kompozitsiya tuzish malakasi

Manzarani qanchalik qisqartirib, qaysi qismini asosiy obyekt qilishni o'rganadi.

Tabiatdagi ritm, muvozanat, asosiy va ikkilamchi elementlarni tanlash malakasi shakllanadi¹⁸.

4. Ijodiy fikrlash va tasavvurni rivojlantirish

O'quvchilar tabiatdan ilhomlanib, o'z kompozitsiyasini yaratadi.

Tabiiy ko'rinishni san'atbop, obrazli shaklga keltirishni mashq qiladi.

Ijodiy qarorlar qabul qilish, yangi badiiy yechimlar topish osonlashadi.

5. Chizish tezligini oshirish (sketching)

Ochiq havoda yorug'lik tez o'zgaradi, shu sababli tez ishlashga o'rgatiladi.

Tez eskizlar, kompozitsion qidiruvlar, asosiy shakllarni tez topish malakasi mustahkamlanadi¹⁹.

6. Tabiatga estetik munosabatni shakllantirish

Tabiat go'zalligini sezish, unga ehtiyotkor va mehr bilan munosabatda bo'lishni o'rganadilar.

Ekologik tarbiya, tabiatni qadrlash tushunchalari rivojlanadi.

7. Mustaqil ishlash ko'nikmasi

¹⁸ В.С. Кузин. *Педагогика искусства: основы художественного образования*. – Санкт-Петербург: Питер, 2016

¹⁹ A. Gude. *Principles of Art and Design Education*. – New York: Routledge, 2019.

R. Arnheim. *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. – University of California Press, 2004.

Date: 23rd November-2025

O'quvchilar o'z materiallarini tanlash, joylashish, kompozitsiyani tuzish va mustaqil qarorlar qabul qilishadi.

Mas'uliyat va ijodiy mustaqillik ortadi.

8. Yorug'lik va soyani to'g'ri tasvirlash

Tabiiy yorug'lik bilan ishlash orqali yorug' joy, yarim soya, chuqur soyani real ko'rinishda aks ettirishni o'rganadilar. Kunduzgi va kechki yorug'lik farqi amalda ko'rsatiladi.

Kuzatish asosidagi suratga olish, Gullar, daraxt barglari, hayvonlar yoki manzara elementlarini kuzatib: shakl, nisbat, chiziq, rang o'zgarishi tahlil qilinadi.

Bu tahlil jarayoni o'quvchining analitik fikrlashini rivojlantiradi.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirish mexanizmlari

Tasavvurni faollashtirish: Tabiatdagi har bir predmet turlicha ko'rinishda bo'lishi o'quvchining tasavvurini kengaytiradi.

Masalan, bulutlar yoki tosh shaklidan obrazlar topish mashqi ijodiy tafakkurni o'stiradi. Erkin kompozitsiya yaratish, O'quvchi tabiat materiallari asosida: yangi shakl, obraz, kompozitsiya yaratishga harakat qiladi.

Bu jarayon mustaqil ijodiy qarorlar qabul qilishni o'rgatadi.

Rang sezgisini shakllantirish, Tabiatdagi ranglar sun'iy ranglardan tubdan farq qiladi.

O'quvchi: rangning soyasi, ohangi, mutanosibligi, kabi tushunchalarni tabiiy muhitda o'rganadi. Bu esa ijodiy ishlarda tabiiylik va uyg'unlikni ta'minlaydi.

Pedagogik takliflar, Darslarda kamida oyiga bir marta tabiat bilan bog'liq mashg'ulotlar o'tkazish. Har mavsumda alohida mavzular tanlash (bahor – gullar, yoz – manzara, kuz – barglar, qish – yorug'lik-soya o'zgarishi).

Tabiiy materiallardan foydalangan holda loyiha ishlari tashkil etish.

O'quvchilarga mustaqil kuzatish kundaligi yuritishni tavsiya qilish.

Tasviriy san'at darslarini ekologik tarbiya bilan bog'lash.

Xulosa:

Tabiat bilan ishlash mashg'ulotlari tasviriy san'at ta'limining ajralmas qismi bo'lib, u maktab o'quvchilarining ijodiy fikrlashini har tomonlama rivojlantiradi. Tabiatning rang, shakl, faktura va kompozitsion xilma-xilligi o'quvchilarda kreativ yondashuv, tasavvur va mustaqil tafakkurning shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu mashg'ulotlar ta'lim jarayoniga nafaqat badiiy, balki tarbiyaviy va ekologik ahamiyat ham olib kiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. И.Е. Дьяченко, Н.А. Менчинская. *Психология обучения школьников*. – Москва: Просвещение, 2017.
2. А.Қ. Қодиров. *Tasviriy san'at o'qitish metodikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
3. Ю.Н. Дмитриева. *Методика преподавания изобразительного искусства в школе*. – Москва: Академия, 2018.

Date: 23rd November-2025

4. В.С. Кузин. *Педагогика искусства: основы художественного образования*. – Санкт-Петербург: Питер, 2016.
5. A. Gude. *Principles of Art and Design Education*. – New York: Routledge, 2019.
6. R. Arnheim. *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. – University of California Press, 2004.
7. L. Eisner. *The Arts and the Creation of Mind*. – Yale University Press, 2002.
8. O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim to‘g‘risidagi Qonuni. – Toshkent, 2020.
9. S. Abdurahmonova. *Bolalarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishning pedagogik asoslari*. – Toshkent: Fan, 2019.
10. N. Hasanov. *Tabiat bilan ishlash mashg‘ulotlarida kuzatish va tasvirlash malakalarini rivojlantirish*. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
11. Plein Air Painting Association. *Outdoor Art Education Guidelines*. – 2020.
12. UNESCO. *Arts Education Policy Review*. – Paris, 2018.

